

Veaceslav URSU,

*doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Lilia POPA,

procuror în Procuratura pentru combaterea criminalității organizate și cauze speciale

UNELE REFLECȚII PRIVIND NOȚIUNEA DE TERORISM ȘI DE ACT TERORIST ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Rezumat

Articolul este dedicat analizei trăsăturilor principale ale terorismului contemporan, inclusiv a conceptelor de terorism și de act terorist utilizate de către legislatorul Republicii Moldova pentru formularea prevederilor legale în materia prevenirii, combaterii și răspunderii penale pentru comiterea faptelor cu caracter terorist.

Astfel, potrivit autorilor, legislatorul autohton nu este consecvent atunci când formulează anumite dispoziții legale care ar contribui la eficientizarea luptei cu astfel de fenomen social, pentru ca în final să vină cu anumite concluzii, în baza cărora au fost înaintate un șir de propuneri de lege ferenda.

Cuvinte - cheie: terorism, act terorist, activitate teroristă, operație antiteroristă, infracțiuni cu caracter terorist, finanțarea terorismului.

Summary

The article is dedicated to the analysis of the main features of contemporary terrorism, including the concepts of terrorism and the terrorist act used by the Moldovan legislator for formulating the legal provisions on the prevention, combating and accountability for committing acts of terrorism.

Thus, according to the authors, the local legislator is not consistent when formulating certain legal provisions that would contribute to the efficient fight against such a social phenomenon, in order finally to come up with certain conclusions, on the basis of which a number of proposals for law were put forward ferenda.

Keywords: terrorism, terrorist act, terrorist activity, counterterrorism, terrorist offenses, terrorist financing.

Introducere. Terorismul este considerat, după conflictele etnice, una din cele mai mari amenințări la adresa securității și stabilității. Într-adevăr, crima organizată și terorismul au proliferat foarte mult în ultimele decenii, astfel încât, la intrarea în mileniul trei, aproape că nu există stat sau organism internațional care să nu-și pună problema apărării și protecției împotriva acestui flagel.

Terorismul este, deopotrivă, o agresiune și o reacție la agresiune. Ca agresiune, el vizează crearea unei situații instabile, de teamă și teroare, de care să profite anumite cercuri. Această noțiune – „anumite cercuri” – este greu identificabilă și la fel de greu cuantificabilă. Experiența ultimelor decenii a arătat că traficul de droguri, crima organizată și, legat de acestea, terorismul reprezintă un adevărat cancer al societății moderne, care este vulnerabilă la acele subversiuni și diversiuni ce proliferază sub aura democrației, libertății de mișcare și de

organizare și drepturilor omului. Acest flagel a cuprins practic întreaga societate omenească, de la foburgurile sărace la marile centre de civilizație, de la lumea interlopă la marea finanță, de la stradă la rețelele Internet.

Există însăși un alt fel de terorism, cel care se prezintă ca o reacție a celui slab în fața celui puternic. În acest sens, terorismul se prezintă ca expresie a războiului disproporționat, ca reacție la acest tip de război. Dreptul internațional nu-l acceptă, marile puteri îl reprimă, organismele internaționale îl condamnă. Dar el există și se dezvoltă, fără să-i pese de ceea ce gândește lumea despre el. Una din acțiunile de proporții al lui este atacul din 11 septembrie 2001 asupra celor două turnuri din New York și clădirii Pentagonului. Ca urmare a acestui fapt, Statele Unite ale Americii și întreaga lume au declarat un război de lungă durată împotriva terorismului de orice fel, încercând să preia în felul acesta inițiativa strategică și să treacă la o ofensivă complicată și necruțătoare. Un alt exemplu elocvent în acest sens îl constituie activitatea statului islamic (ISIS).

Există mai multe feluri de terorism: cel al lumii interlope împotriva lumii normale; cel declanșat de criminalitatea organizată; cel al traficantilor de droguri; cel informațional (ciberterorismul); cel mediatic; cel politic; terorismul de stat; cel susținut de anumiți centri de putere; cel al statelor sărace împotriva statelor bogate; cel declanșat împotriva mondializării; cel care reprezintă o reacție de răspuns la opresiunile, presiunile și acțiunile marilor puteri, grupărilor de state, alianțelor etc.; cel de tip militar.

Formele de manifestare a terorismului sunt foarte diversificate și, de aceea, terorismul nu are limite. Există un terorism vulgar, brutal și unul care folosește mijloace elevate, un fel de terorism „elegant”, există un terorism psihologic și unul intelectual, unul „civil” și unul „militar”. Terorismul, însumat la scară planetară, reprezintă un adevărat război – războiul mileniului – dus prin toate mijloacele posibile.

Terorismul nu are o definiție unanim acceptată. Dificultatea definirii provine atât din complexitatea sa, cât și dintr-o largă divergență de poziții ale persoanelor, organizațiilor sau statelor implicate în lupta antiteroristă.

Rezultate și discuții. În situația mondială actuală, este foarte dificil de a defini noțiunea de terorism, dată fiind complexitatea acestui fenomen. Fenomenul nu este nou și doar relativ nu demult a căpătat caracterul unei probleme globale, care necesită o atenție deosebit de serioasă din partea comunității internaționale. Situația în cauză este determinată de un șir întreg de factori, printre care:

- aspirațiile politice ale unor cercuri extremiste;
- răspândirea printre populația unor țări a unor idei ultra radicale, extremiste și teroriste, alimentate de motive naționaliste și religioase;
- amplificarea diferențierii social-economice în lume, care contribuie la eliminarea unor țări sau regiuni din procesul istoric, „aruncarea” acestora pe „acostamentul” politic;
- activizarea criminalității organizate.

Procesul de globalizare care a cuprins planeta agravează și mai mult situația. Având numeroase avantaje, el contribuie, în același timp, la transparența frontierelor, la consolidarea fluxurilor migratorii și la dezvoltarea legăturilor infor-

maționale, creează oportunități suplimentare pentru comiterea actelor teroriste, la creșterea amenințării terorismului.

Actualitatea problemei terorismului este conștientizată de către organismele internaționale, despre aceasta se discută intens atât la nivel național, cât și internațional, inclusiv în cadrul ONU, tematica respectivă fiind pe ordinea de zi a sesiunilor Adunării Generale, a diverselor conferințe, simpozioane și seminare. Lista documentelor internaționale, adoptate la diferite nivele, privind combaterea terorismului este în permanentă creștere, inclusiv cele 13 Convenții internaționale și protocoale adiționale care au fost deja adoptate și la care au aderat majoritatea țărilor lumii. În același timp, comunitatea internațională recunoaște că în domeniul respectiv există o lacună conceptuală, și anume, lipsa unei definiții universale a noțiunii de terorism care ar fi acceptată unanim, fără de care este imposibilă o luptă efectivă și, cel mai important, pe principii comune, cu acest flagel.

Nu este secret că diferite țări au o viziune diferită privitoare la fenomenul analizat, de multe ori, racordând perceperea acestuia la interesele și ambițiile proprii.

Este necesar, de asemenea, de raportat terorismul și dreptul popoarelor la lupta pentru independență, drept unanim recunoscut, ce trebuie stimat și contribuit la realizarea acestuia. Totodată, acest drept, în nici un caz nu poate servi în calitate de justificare a metodelor teroriste de luptă, care sunt catalogate drept infracționale.

Terorismul, la etapa actuală, s-a transformat în una dintre cele mai periculoase și imprevizibile fapte criminale. Practica cotidiană a demonstrat că actele teroriste se soldează cu victime umane, cu distrugerea valorilor materiale și spirituale, cultivă neîncrederea, dușmănia și ur între grupurile sociale și naționale. Activizarea activității teroriste este determinată de mai mulți factori interni și externi.

Scopul teroriștilor constă în încălcarea securității publice și în exercitarea influenței asupra luării unor decizii determinate de către organele puterii. Terorismul însoțește comiterea unor infracțiuni periculoase, inclusiv contra statului, care atentează la suveranitatea, integritatea teritorială, securitatea de stat, sistemul economic și politic, deseori este periclitată pacea și conviețuirea pașnică a statelor.

Actualmente, cercetătorii au relevat două particularități ale terorismului contemporan, asupra cărora și-au concentrat atenția. În primul rând, în calitate de obiect al actelor teroriste, de cele mai dese ori, făptuitorii aleg cetățeni simpli, inclusiv, femei și copii, și nu activiști politici sau persoane cu funcții publice. „Eficacitatea” actelor teroriste este legată nu de statutul victimelor, ci de numărul acestora. Respectiv, teroarea nu constituie o formă de luptă cu persoana fizică concretă ca promotor al unor idei sau poziții inacceptabile pentru teroriști, dar ca formă de intimidare și demoralizare a populației. În al doilea rând, situația contemporană este caracterizată de un număr mai mare de complici care contribuie la comiterea actelor teroriste, într-un mod sau altul, dar care nu împărtășesc ideologia terorii. Unul din motivele de bază al complicității la terorism îl constituie motivul cupidant, material. Complicitatea la actele teroriste constituie unul din mijloacele sau un mod de a câștiga bani, adică un mijloc de adaptare socială a individului. Și în acest caz, exemplul este mișcarea ISIS. În calitate de luptători sunt racolați sute și chiar mii de participanți, mulți dintre aceștia nu împărtășesc ideologia liderilor teroriștilor, motivele angajării în activitatea criminală desfășurată de către militanții statului

islamic fiind foarte diversificate, și nu în ultimul rând, motive cupidante, dorința banală de a câștiga surse financiare, luptătorii de rând fiind simpli mercenari.

În ultimul timp poate fi relevată o nouă funcție a actelor teroriste. Terorismul „clasic” constituia o formă de șantaj al autorităților sau societății, cerințele erau înaintate deschis, spre exemplu, de a achita răscumpărare, de a elibera din detenție complicii sau de a înceta acțiunile militare, etc. Actualmente, deseori sunt comise acte teroriste anonime cu scopuri neelucidate. Unul din scopurile acestor acte poate fi ralierea sau extinderea formațiunilor de teroriști, racolarea în rândurile sale a noilor complici.

O tendință de ultimă oră a terorismului este integrarea acestuia cu criminalitatea organizată și cu traficul de droguri. Din cauza unei astfel de integrări sunt soluționate multe chestiuni legate de finanțarea teroriștilor, circulația acestora și evitarea de către aceștia a răspunderii și pedepsei.

Republica Moldova a ratificat majoritatea convențiilor și protocoalelor internaționale privind combaterea terorismului. În anul 2001 a fost adoptată Legea nr.539 cu privire la combaterea terorismului în care au fost definite principalele noțiuni care vizează fenomenul terorismului. Din start vom menționa că majoritatea acestora au fost preluate din conținutul actelor internaționale.

Astfel, prin *terorism se înțelege ideologia violenței și practica de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și / sau de alte acțiuni violente ilegale.*

Considerăm că acceptarea în redacția prezentată a noțiunii analizate poate duce la o interpretare ambiguă în procesul de aplicare a dreptului, deoarece este prea largă, respectiv, poate cuprinde diverse manifestări infracționale. Nu ne este clar, ce a avut în vedere legiuitorul când a utilizat expresia „practica de a influența”? În același timp, noțiunea de terorism definită în Lege nu este legată de „actul terorist”, pe care îl definește ulterior. În locul acestei noțiuni legislatorul utilizează expresia „alte acțiuni violente ilegale”. Astfel, prin terorism poate fi înțeleasă orice activitate infracțională, deoarece oricare dintre infracțiunile comise prin violență prevăzute în Codul penal poate intimida populația.

Vom reitera că în aceeași lege este definită noțiunea de „act terorist” prin care vom înțelege *provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și amenințarea de a săvârși astfel de fapte în aceleași scopuri;*

În context, vom menționa că aceeași formulare a „actului terorist” o regăsim și în Codul Penal al RM la alin.(1) art.278.

Noțiunea prezentată, din punctul de vedere al legislatorului, trebuie să deosebească „actul terorist” de alte fapte infracționale. Analizând conținutul dispoziției examinate, observăm că acțiunile descrise sunt săvârșite cu anumite scopuri, unul dintre care este cel „de a sili... persoana juridică sau fizică să să-

vârșească sau se abțină de la săvârșirea **vreunei acțiuni...**”. Expresia dată poate fi interpretată foarte larg și, în principiu, săvârșirea unei explozii în scopul de a determina / sili persoana fizică, spre exemplu, de a-i transmite bunurile sau dreptul asupra unor bunuri, va putea fi încadrată drept act terorist, în realitate fapta constituie șantaj.

Definind anumite noțiuni în legea sus menționată, legislatorul nu este consecvent în intențiile sale. Astfel, prin *combaterea terorismului* se înțelege activitatea de prevenire, depistare, curmare a activității teroriste și de atenuare a urmărilor acesteia. Este ușor de observat că legislatorul identifică noțiunea de „terorism” cu cea de „activitate teroristă”.

Totodată, *activitatea teroristă* este identificată cu acțiuni care includ:

- planificarea, pregătirea, tentativa de a săvârși și săvârșirea unui act terorist;
- instigarea la un act terorist, la violență împotriva unor persoane fizice și juridice, la distrugerea obiectelor materiale în scopuri teroriste, precum și justificarea publică a terorismului;

- constituirea unei formațiuni armate ilegale, a unei comunități (organizații) criminale, a unei grupe organizate în scopul săvârșirii unui act terorist, precum și participarea la un astfel de act;

- înrolarea, înarmarea, instruirea și folosirea teroriștilor;

- finanțarea pregătirii sau comiterii unui act terorist ori a unei alte infracțiuni cu caracter terorist, finanțarea unei organizații teroriste, a unei grupe teroriste sau a unui terorist, precum și acordarea de sprijin acestora pe alte căi.

În context, vom menționa că fapta de finanțare a terorismului nu este inclusă în lista infracțiunilor prevăzute la art.134¹¹ CP al RM „Infracțiuni cu caracter terorist”

Aceeași situație avem și în cazul definirii noțiunii de „operație antiteroristă” - măsuri speciale îndreptate spre curmarea unui act terorist, spre asigurarea securității persoanelor fizice, spre neutralizarea teroriștilor și spre atenuarea urmărilor acestuia. Dacă este vorba despre o **operație antiteroristă**, măsurile trebuie să fie îndreptate spre curmarea **ideologiei violenței și practicii de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și / sau de alte acțiuni violente ilegale**. Iar conform definiției, măsurile speciale sunt îndreptate spre curmarea actului terorist.

Am menționat că legislatorul a preluat noțiunea de act terorist din Legea nr.539 din 12.10.2001 și a formulat dispoziția art.278 CP al RM. Conform alin. (1) art.278 CP al RM, *actul terorist constituie fapta realizată prin provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația unui stat ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni, precum și amenințarea de a săvârși astfel de fapte în aceleași scopuri.*

Considerăm că includerea în dispoziția articolului a sintagmei „daune esențiale proprietății ori alte urmări grave” este inadecvată, deoarece caracteristica principală a terorismului este de a intimida populația sau de a sili organele puterii publice să ia anumite decizii convenabile teroriștilor.

Infrațiunea prevăzută la art.278 CP al RM este atribuită la categoria infracțiunilor grave (alin. (1)) și deosebit de grave (alin.(2)) dacă ne referim la sancțiunea normei juridico-penale analizate. Ni se pare că fapta care creează pericolul de a cauza daune esențiale (care dacă sunt evaluate patrimonial se vor încadra până la 2500 unități convenționale) proprietății sau mediului nu poate fi catalogată drept infracțiune gravă sau chiar deosebit de gravă, decizie a legislatorului pe care o considerăm neîntemeiată.

În ceea ce privește amenințarea de a săvârși faptele prevăzute la alin.(1) al art. 278 CP al RM, în aceleași scopuri, considerăm că ar fi oportun și corect de a le prevedea la articolul 281 care stabilește răspunderea pentru comunicarea minci-noasă cu bună știință despre actul de terorism, la alin.(2) al articolului invocat. Nu putem să egalăm fapta de săvârșire a actului terorist cu amenințarea de a săvârși o astfel de faptă, deoarece gradul de prejudiciabilitate este diferit, amenințarea fiind mai puțin periculoasă decât însăși comiterea actului terorist, iar stabilirea aceleiași pedepse penale (închisoare de la 6 la 12 ani) pentru ambele acțiuni nu ar respecta principiul echității.

După cum am menționat, o definiție clară a noțiunii de terorism lipsește, aceasta fiind foarte importantă atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Cu toate că în practica judiciară a RM nu regăsim prea multe cazuri de comitere a infracțiunilor prin utilizarea substanțelor explozive, prin incendiere ș.a.m.d. (care de altfel pot fi calificate în baza altor articole ale CP), totuși practicienii organelor de aplicare a dreptului pot întâmpina dificultăți la încadrarea juridică a unor astfel de fapte. Această situație se poate datora anume lipsei unei noțiuni clare, unanim acceptate a terorismului, identificării acelor trăsături inerente faptei în cauză care ar permite deosebirea ei de alte fapte infracționale. Anume pe baza acestor trăsături trebuie să fie formulate în legea penală faptele cu caracter terorist.

Majoritatea actelor teroriste prevăzute la art.278 CP al RM sunt săvârșite prin provocarea unor explozii, incendieri sau altor fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori daune grave sănătății și integrității corporale ale persoanelor, fie cauzarea de daune proprietății, mediului, etc. Totodată, astfel de fapte sunt de o mare rezonanță socială, în același timp, utilizarea unor astfel de mijloace de comitere a infracțiunii servesc pentru a ascunde urmele infracțiunii.

În acest sens, considerăm nereușită decizia legislatorului de a recunoaște în calitate de circumstanță calificativă agravantă la alin.(2) al art.278 CP al RM săvârșirea actului terorist cu aplicarea armelor de foc, deoarece acest fapt în nici un caz nu sporește gravitatea urmărilor survenite și poate duce la anumite situații paradoxale, când provocarea unei explozii într-un loc public în scop terorist va fi calificată conform alin.(1) al art.278 CP al RM, iar cazul de efectuare a unei împușcături dintr-o armă de foc în acel loc, cu același scop conform alin.(2) al art.278 CP al RM.

Concluzie. În acest fel propunem reformularea dispoziției alin.(1) al art. 278 CP al RM după cum urmează *actul terorist, adică atentarea la securitatea publică prin utilizarea și folosirea de arme de foc sau substanțe explozive, prin provocarea unor explozii, incendieri sau comiterea altor fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, precum și intereselor vitale ale societății, dacă fapta este săvârșită în scopul intimidării populației ori a unei părți a ei, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili un stat, o organizație internațională, o persoană juridică sau fizică să adopte anumite decizii în favoarea făptuitorului*”.

Bibliografie:

1. Convenția europeană privind reprimarea terorismului, adoptată la Strasbourg, din 27.01.1977, (în vigoare pentru RM din 24.12.1999).
2. Convenția internațională privind reprimarea terorismului cu bombe, adoptată la New York, din 12.01.1998 (în vigoare pentru RM din 09.11.2002).
3. Convenția internațională privind suprimarea finanțării terorismului, adoptată la New York, din 09.12.1999 (în vigoare pentru RM din 09.11.2002).
4. Protocolul adițional la Convenția CoE privind prevenirea terorismului din 21.03.2016 (ratificat prin Legea nr.274 din 16.12.2016).
5. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18.04.2002, cu modificările și completările ulterioare.
6. Legea cu privire la combaterea terorismului nr. 539-XV din 12.10.2001.
7. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 190-XVI din 26.07.2007.
8. Strategia Națională de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2013-2017, aprobată prin Legea nr.130 din 06.06.2013.
9. Пикин В.В. Современные аспекты международного терроризма // право и политика 2003 № 6.
10. Салимов К.И. Современные проблемы терроризма. М., 1999.
11. Антонян Ю.М. Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование. М., 1998.